

PROBLEMA HOLOCAUSTULUI REFLECTATĂ ÎN PAGINILE REVISTEI *ROMÂNIA MARE* ÎN PERIOADA ANILOR 1990-2000

Adrian SIMION*

Revista *România Mare*, publicație oficială a Partidului România Mare¹, înființată la 9 iunie 1990, la puțin timp după evenimentele din decembrie 1989 care au dus la căderea regimului comunist din România, reflectă în paginile sale atât evenimentele petrecute în ultimul deceniu al secolului trecut, cât și probleme mai vechi cu care s-a confruntat societatea românească. Una din aceste probleme, prezentată pe larg cititorilor, este cea legată de situația evreilor din România în perioada interbelică, dar mai ales în preajma și în timpul desfășurării celui de-al Doilea Război Mondial.

În ultimul deceniu al secolului trecut, existența unui Holocaust în România a fost contestată în nenumărate rânduri în paginile revistei *România Mare*. În primăvara anului 1994, publicația menționată mai sus își informa cititorii, prin rândurile scrise de Corneliu Vadim Tudor, liderul Partidului România Mare², că în preajma sau în timpul celui de-al Doilea Război Mondial nu ar fi existat nicio formă de prigoană împotriva evreilor din

* Colegiul Economic „Dionisie Pop Marțian” Alba Iulia; e-mail: simion_constantin_adrian@yahoo.com.

¹ Cu sprijinul financiar al diasporei românești, Partidul România Mare (PRM) a fost înființat la 20 iunie 1991, la inițiativa unui grup de redactori ai săptămânalului *România Mare*. Tirajul consistent al acestei reviste, ce dovedea o remarcabilă aderență în rândul populației, a jucat un rol determinant în crearea partidului, întrucât se dorea susținerea pe plan politic a ideilor promovate în paginile revistei. Conducerea PRM-ului era formată din Corneliu Vadim Tudor - președinte, Eugen Barbu - președinte de onoare, Mircea Mușat - primvicepreședinte executiv, Valeriu Buzea, Ion Tănăsă - vicepreședinți, Corneliu Ciontu, Ioan Iuliu Fűro, Dan Ioan Mirescu - secretari executivi. Prima conferință națională a PRM a avut loc în octombrie 1991, atunci când s-au cristalizat atât principalele obiective programatice ale partidului, cât și structurile sale organizatorice. Conform doctrinei și programului, baza teoretică și ideologică a PRM-ului este constituită de „doctrina națională”, aceasta din urmă fiind definită ca o „expresie sintetică a existenței multimilenare a românilor”. „Credința pentru glia străbună” și „tradițiile strămoșești” reprezintă două coordonate de bază, care, alăturate naționalismului, au dus, conform membrilor partidului, la crearea unui concept doctrinar modern (Alexandrescu *et alii* 2000, p. 267-268).

² Merită a fi menționat faptul că la doar șase ani distanță de la publicarea acestui articol, în noiembrie 2000, Corneliu Vadim Tudor a candidat la funcția de președinte al României, ajungând la balotaj cu fostul aparatcic Ion Iliescu, cel care va fi desemnat ulterior șef al statului. În urma aceluiași alegeri, Partidul România Mare a devenit cel mai puternic partid din opoziție.

România³. Această afirmație era făcută de liderul naționalist în urma unor „vaste lecturi” din care aflase că un Holocaust în Europa nu ar fi fost posibil, fiindcă „nemții nu puteau să gazeze 6 milioane de evrei, întrucât așa ceva era o imposibilitate fizică și tehnică”⁴. Holocaustul, adăuga C. V. Tudor, „n-a fost decât o stratagemă sionistă, pentru a stoarce din Germania cam 100 miliarde de mărci, în 40 de ani, și pentru a ține sub teroare pe oricine nu e de acord cu jugul evreiesc”⁵.

„Nu există campanie mediatică mai bine finanțată și care să aducă mai mari avantaje decât legenda Holocaustului. Conducătorii sioniști consideră că acest constant efort e de o importanță majoră pentru interesele lor. Așa încât Holocaustul a devenit, pe lângă o afacere profitabilă, religie (noul opium al popoarelor) și rațiune de stat (care știm că este chiar deasupra justiției). [...] Cum a recunoscut în 1979 profesorul australian W. D. Rubinstein: «Dacă s-ar putea arăta că Holocaustul este un mit al istoriei, cea mai tare din toate armele din arsenalul propagandei Israelului s-ar năruie»”⁶.

Conform aceluiași Corneliu Vadim Tudor, caracterizat de Tony Judt ca fiind „sicofant literar notoriu la curtea lui Nicolae Ceaușescu, specializat în ode întru gloria *Conducătorului*”⁷, nu numai că nu a fost niciun Holocaust înfăptuit de armata și jandarmeria română, ba chiar poporul român „i-a ocrotit și i-a salvat de la o moarte sigură pe cetățenii de rit mozaic”, autoritățile române fiind singurele din Europa care au organizat convoaie către Țara Sfântă, prin această acțiune punându-se bazele viitorului stat Israel⁸. Ba mai mult, atitudinea evreilor după război, când aceștia din urmă i-au acuzat pe români de comiterea celor mai odioase crime, este considerată de colegiul de redacție al revistei *România Mare* ca fiind „cel mai urât exemplu de nerecunoștință”, în condițiile în care „sute de mii de români morți în război, majoritatea oameni simpli de la plug, fondul sănătos al țării, au făcut sacrificiul suprem pentru ca restul românilor să rămână în viață, printre aceștia din urmă fiind și români de origine evreiască”⁹.

Facilitarea plecării evreilor în Palestina de către regimul condus de mareșalul Ion Antonescu este un fapt indubitabil. Ceea ce merită a fi spus este însă că această politică îngăduitoare față de populația evreiască a fost pusă în practică după dezastrul de la Stalingrad, atunci când Antonescu nu a mai fost deloc sigur că Germania va mai câștiga războiul, conștient fiind de faptul că o atitudine mai tolerantă față de evrei poate reprezenta un capital

³ *România Mare*, din 4 martie 1994.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*, din 5 noiembrie 1993.

⁷ Judt 2008, p. 632.

⁸ *România Mare*, din 23 iulie 1993.

⁹ *Ibidem*, din 3 septembrie 1993.

politic în momentul încheierii păcii în fața celor două mari puteri anglo-saxone, Statele Unite ale Americii și Marea Britanie. „Salvarea” acestor evrei nu poate însă nicicum anula crimele înfăptuite împotriva evreilor din teritoriul Vechiului Regat, dar mai ales din Basarabia și Bucovina, pentru „că nu este un merit să nu ucizi și este o crimă să ucizi”¹⁰.

Dintre cei care semnează în mod constant articole în *România Mare*, Corneliu Vadim Tudor nu este singurul care infirmă existența unui Holocaust. Radu Theodoru, fost ofițer de aviație, membru fondator al PRM și pentru o perioadă de timp adjunct în cadrul partidului¹¹, într-una din cărțile sale are o atitudine la fel de vehementă ca cea exprimată de liderul formațiunii. Chiar dacă a fost exclus din PRM, iar mai târziu a devenit pentru o scurtă vreme președintele Partidului Unității Democratice, el a fost, fără niciun dubiu, unul din cei mai îndârjiți negaționiști din România. Atât cărțile sale, cât și articolele publicate în revista *România Mare* s-au bazat pe scrierile adeptilor școlii istorice revizioniste, care contestă Holocaustul, dintre aceștia putând fi menționați francezul R. Faurisson, liderul mișcării fasciste rexiste din Belgia, Léon Degrelle, dar și inginerul american Leuchter.

Deși oficial a părăsit PRM încă din primii ani ai ultimului deceniu al secolului XX, datorită unui conflict cu C. V. Tudor, Radu Theodoru se pare că a continuat colaborarea cu revista *România Mare*, după 1993 semnându-și articolele sub pseudonimul Traian Romanescu¹². Dacă este valabil acest punct de vedere exprimat de George Voicu, unul din cei mai competenți specialiști în cercetarea antisemitismului postcomunist din România, atunci, Theodoru, de data aceasta sub pseudonim, se va dovedi un colaborator la fel de prolific după 1993 ca și în perioada 1990-1992. Atitudinea sa de negaționist integral se poate observa cu ușurință în toate articolele apărute în publicația oficială a PRM, dar și într-una din cărțile sale:

„Nu există niciun document despre Holocaust. Niciun ordin semnat de Hitler, Himmler sau alți conducători germani. Mult cântata *soluție finală*, a avut două variante: deportarea evreilor în Madagascar, înainte de declanșarea războiului cu URSS; după înaintarea în Rusia, deportarea lor spre Estul îndepărtat. Camerele de gazare, erau camere de despăduchere și dezinfecție prin mult cântatul *Zychnon B*, un insecticid, așa cum dovedește inginerul american Leuchter în cele două rapoarte de analiză făcute în toate lagărele din Germania, Austria și Polonia. În crematoriile se ardeau cadavrele celor morți de tifos”¹³.

¹⁰ Boia 2002, p. 194.

¹¹ Pentru detalii biografice despre Radu Theodoru, vezi *Radu Theodoru (scurtă privire biobibliografică) la Sibiu*, în *Tribuna*, din 17 ianuarie 2009.

¹² Voicu 2000, p. 166.

¹³ Theodoru 2000, p. 25-26.

Bazându-se pe scrierile „omului de știință”¹⁴ Léon Degrelle, Radu Theodoru susține că adevăratul genocid în cel de-al Doilea Război Mondial a fost înfăptuit de „bombardamentele anglo-americe, de explozia celor două bombe atomice la Hiroshima și Nagasaki, de asasinatele în masă de la Hamburg și Dresda”, și nicidecum la Auschwitz, acolo „unde propaganda sionistă, spre a estorca Germaniei învinse sume fabuloase, a impus opiniei publice cifra fabuloasă de 6 milioane de evrei asasinați”¹⁵.

Chiar dacă revista *România Mare* a avut o atitudine clar antimonarhică¹⁶, regele Mihai I și ceilalți membri ai Casei Regale fiind ponegriți în fel și chip, iar instituția monarhică a fost discreditată și batjocorită tot timpul, membrii colegiului de redacție nu au avut nicio ezitare atunci când au avut ocazia de a folosi un text al reginei Maria, prin care aceasta dezmințea existența oricărei forme de antisemitism la români. Deși textul apărut în paginile revistei citate mai sus este oarecum credibil, întrucât atitudinea ostilă față de evrei era larg răspândită în societatea românească, el este totuși dubios. Nu se dă nicio indicație privind sursa de unde a fost preluat, precizându-se doar că este o scrisoare trimisă în 27 decembrie 1927 unui „american insolent, care-și luase libertatea să-i insulte pe români, acuzându-i de antisemitism și chiar de pogromuri”. Drept urmare, rândurile apărute în publicația oficială a Partidului România Mare pot foarte bine să nu aparțină deloc reginei și, ca atare, ele să exprime în întregime opiniile colegiului de redacție, ceea ce nu ar fi deloc de neconceput, întrucât în paginile revistei *România Mare*, în intervalul 1990-2000, sunt mai multe texte cu o proveniență mai mult decât îndoielnică. Conform celei de-a doua variante de interpretare, textul ar aparține reginei Maria, dar acesta ar fi cu adăugiri și modificări substanțiale.

În analizarea problemei evreiești reflectate în paginile revistei menționate atât de des în precedentele rânduri, contează mai puțin dacă scrisoarea a fost trimisă într-adevăr de regină sau nu, ci doar că ea a fost tipărită în numărul din 14 ianuarie 2000, iar prin aceasta punctul de vedere al publicației a fost exprimat. Uciderea familiei imperiale ruse, supunerea lumii, distrugerea civilizației și credinței sunt acțiuni care probabil au fost atribuite evreilor de către regina Maria. Citim astfel:

¹⁴ Adeseori, pentru a da mai multă greutate afirmațiilor lor, negaționiștii fac referiri la „demonstrațiile” unor „savani” sau „oameni de știință” care de multe ori rămân nespecificați sau se dovedesc a fi de fapt niște impostori, deveniți cunoscuți doar prin negaționismul lor (*Raport final* 2005, p. 356, nota 85).

¹⁵ *Europa*, din 3-17 mai 1995.

¹⁶ *Monarhia strică omenia; O instituție eșuată, monarhia; Anacronismul monarhiei Hohenzollern* sunt câteva din titlurile articolelor apărute (*România Mare*, din 14 mai 1993; *România Mare*, din 5 februarie 1999).

„M-am gândit eu la faptul că majoritatea spionilor în timpul războiului au fost evrei? Oare pentru că nu au o naționalitate precisă? M-am gândit eu, oare, că cei care au pus la cale măcelărirea țarului și a nevinovaților lui copii erau evrei? Că odată ce evreilor li s-a dat puterea - ca în Rusia - devin mai înfiorători decât și-ar putea cineva închipui? Cred eu, oare, că planul lor este distrugerea totală a tot ceea ce există - familie, credință, civilizație - până când totul va ajunge în mâinile lor, pentru că banii sunt ai lor, ca, mai târziu să supună lumea dominând-o în mod oribil, ceea ce va fi de o mie de ori mai nemilos și autocratic decât țarul”¹⁷.

În mod constant, cititorilor publicației *România Mare* li s-au prezentat versiuni mușamalizate despre diferitele evenimente tragice din preajma și din timpul celui de-al Doilea Război Mondial, ele dorindu-se a fi adevărate „lecții” de istorie a Holocaustului, așa cum chiar Leonard Gavriliu¹⁸, un colaborator asiduu al revistei, și-a intitulat o serie de articole care au apărut de-a lungul anului 1994. Deși la Odessa a fost înfăptuit unul din cele mai odioase masacre din timpul celei de-a doua conflagrații mondiale, fiind uciși cel puțin 25000 de evrei, în vreme ce peste 35000 au fost deportați, Leonard Gavriliu, doctor în psihologie, dar adept al negaționismului Holocaustului, în anul 1986 nu găsește „absolut nicio urmă privind masacrul”¹⁹.

Așa cum este cunoscut, în seara zilei de 22 octombrie 1941, a explodat sectorul central și aripa dreapta a clădirii în care își avea sediul Comandamentul Trupelor Române de la Odessa, fiind omorâți 16 ofițeri români, printre care și generalul Ion Glogojanu, comandantul militar al orașului, 4 ofițeri germani de marină, 46 de subofițeri și soldați români, la care s-au mai adăugat și câțiva civili²⁰. Înainte de a fi cucerit orașul, totodată port la Marea Neagră, clădirea adăpostise cartierul general al NKVD-ului. Încă din luna septembrie au apărut informații conform cărora trupele sovietice în retragere au minat anumite clădiri din Odessa, dar aceste zvonuri nu au fost luate în serios. După dezastru, măsurile de pedepsire ordonate de Antonescu au fost cumplite. Conform ordinului secret dat de șeful statului român, transmis la 23 octombrie generalului Tătăranu prin intermediul colonelului Stănculescu, se cereau

„represalii imediate între care intră suprimarea celor aproximativ 18000 evrei din ghetouri și în fiecare sector de regiment suprimarea a pe puțin 100 evrei prin spânzurătoare în piețe”²¹.

¹⁷ *Ibidem*, din 14 ianuarie 2000.

¹⁸ Pentru detalii biografice despre Leonard Gavriliu, octogenarul poet, traducător, psiholog și critic literar din Pașcani, vezi <http://usriasi.ro/gavriliu.html>, accesat la 23.04.2014.

¹⁹ *România Mare*, din 18 martie 1994.

²⁰ *Raport final* 2005, p. 149.

²¹ *Documente* 2005, documentul nr. 117, p. 280. Telegrama colonelului Stănculescu către generalul Tătăranu, șef de Stat Major, din 23 octombrie 1941.

Deși nu este nici pe departe singura mărturie scrisă care atestă în mod indubitabil că la Odessa, în toamna anului 1941, a fost înfăptuit un adevărat masacru împotriva evreilor, Leonard Gavrilu, în același articol din *România Mare*, susține cu seninătate că „nu există niciun document asupra acestui fapt”²². Mai mult decât atât, în mod intenționat, pentru a convinge și mai mult cititorii despre „veridicitatea” informațiilor sale, autorul afirmă în mod eronat faptul că din cei 90000 de evrei care mai trăiau încă în Odessa în 1986, nimeni nu-și amintește nimic despre împușcarea evreilor în piața publică din zona portului, nici măcar cei bătrâni, deși 50 dintre ei erau „foarte pioși”²³. În urma acestei prezentări deformate a realităților, concluzia trasă de doctorul în psihologie este simplă. La Odessa, în octombrie 1941, nu a avut loc nicio represiune a militarilor români în urma aruncării în aer a clădirii care adăpostea Comandamentul Armatei Române, iar masacrul descris în *Encyclopaedia Judaica*, nu se sprijină pe nimic²⁴.

Acest mod de a vedea realitățile, care nu este deloc surprinzător pentru o revistă care era publicația oficială a unui partid naționalist, este infirmat de numeroasele documente citate în *Raportul final* al Comisiei Internaționale pentru Studiarea Holocaustului din România. Din păcate, realitatea a fost cu totul alta decât cea prezentată în articolul scris de L. Gavrilu. Conform aceluiași colonel Stănculescu, care raporta superiorului său, generalul Tătăranu, la amiaza zilei de 23 octombrie represiunea fusese realizată în interiorul orașului, prin împușcare și spânzurare, în vreme ce executarea evreilor din ghetouri, conform ordinului primit de la Antonescu, era în curs de desfășurare²⁵. Cei executați în acțiunea de represiune a armatei române nu au beneficiat de niciun fel de judecată, ei fiind spânzurați de stâlpii de electricitate ai troleibuzelor, așa cum de altfel raporta generalul Iacobici către Cabinetul Militar:

„Acțiunea de represiune s-a executat în interiorul orașului, prin împușcare și spânzurare, și afișarea de placarde pentru avertizarea celor ce vor mai îndrăzni și încerca astfel de terorism”²⁶.

Masacrul din orașul-port la Marea Neagră nu s-a limitat doar la uciderea celor câtorva sute de evrei, ale căror cadavre atârnavă în piețele orașului și la intersecții în dimineața zilei de 24 octombrie, ci a continuat. Ministrul plenipotențiar al Franței în România, Jacques Truelle, un observator atent al modului prin care era soluționată „problema evreiască” de către regimul de dictatură militară instituit de generalul Antonescu,

²² *România Mare*, din 18 martie 1994.

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Raport final* 2005, p. 150.

²⁶ *Ibidem*.

raporta amiralului François Darlan faptul că „25000 de evrei au fost înghesuiți în barăci, în care s-a tras cu mitraliera și cu tunul înainte ca trupele române să le dea foc”²⁷.

Diplomatul francez aflat în România la acea vreme nu a greșit cu nimic atunci când l-a informat pe amiralul Darlan, doar că îi lipseau detaliile. Cei 25000 de evrei de toate vârstele, printre care și copiii, au fost mânați pe câmp de jandarmii români, după care au fost înghesuiți în nouă barăci. Generalul Iacobici, unul din participanții la aceste cumplite orori, s-a grăbit să raporteze Cartierului General de Război din Tighina, prezentând o imagine cutremurătoare a acelor fapte.

„Una după alta magaziile au fost ciuruite cu foc de mitralieră și pușcă, udate cu gazolină și incendiate, cu excepția ultimei care a fost aruncată în aer. Haosul și imaginile oribile care au urmat nu pot fi descrise: oameni răniți arzând de vii, femei cu părul în flăcări ieșind afară prin acoperiș sau prin găurile din barăcile aprinse, în încercarea nebunească de a se salva. Dar magaziile [erau] înconjurate pe toate laturile de soldați, cu armele ațintite. Primiseră ordinul să nu lase să scape niciun civil. Oroarea era atât de mare încât a șocat profund pe toată lumea, soldați și ofițeri”²⁸.

După ce se străduise din răspuț să demonstreze cititorilor săi că nu fusese împușcat niciun evreu la Odessa, la doar două săptămâni, Leonard Gavrilu, își schimbă tactica de a prezenta tragicele evenimente din toamna anului 1941, afirmând de data aceasta că germanii sunt vinovați. Drept urmare, autorul trece de la negaționismul integral la cel defectiv, procedând la externalizarea vinovăției, care este adesea o practică curentă în istoria popoarelor din Europa Central-Răsăriteană, atunci când este vorba de Holocaust, așa cum arăta și Michael Shafir²⁹. Străinul ar fi fost de vină, în cazul de față germanul, mai precis, membrii așa numitei Todt Organisation³⁰. Chiar dacă regimul comunist se prăbușise în România de peste 5 ani, în momentul în care își publicase articolul său în hebdomadarul *România Mare*, Leonard Gavrilu dovedește prin aceste afirmații faptul că este unul din mulții scriitori ce aparțin școlii de gândire a lui Nicolae Ceaușescu care a emis teoria umanitarismului românesc, umanitarism care ar fi împiedicat însăși existența unui Holocaust în România. Conform acestei teorii, responsabilitățile autorităților române față de exterminarea evreilor au

²⁷ Iancu 2001, p. 164. Telegramă trimisă în ziua de 10 noiembrie 1941 de Jacques Truelle, ministrul plenipotențiar al Franței din București, către amiralul François Darlan, vicepreședinte al Consiliului, ministru secretar de stat al Afacerilor Externe.

²⁸ *Raport final* 2005, p. 150-151.

²⁹ Shafir 2002, p. 50.

³⁰ *România Mare*, din 6 mai 1994.

fost diminuate în mod substanțial sau total negate, vina fiind aruncată aproape în exclusivitate pe seama germanilor³¹.

Din perspectiva aceleiași negaționism deflectiv este prezentat și pogromul de la Iași, vina fiind aici atribuită germanilor încă de la început. Dacă în cazul Odessei, s-a pornit de la afirmația potrivit căreia nu a fost ucis niciun evreu după cucerirea acestui oraș, ajungându-se la concluzia eronată că trupele naziste ar fi fost de vină, în ceea ce privește crimele înfăptuite în capitala Moldovei, vina este aruncată din start pe seama trupelor germane, recunoscându-se în mod implicit că au fost destui evrei care și-au pierdut viața la puțin timp după ce armata română trecuse Prutul, alături de Wehrmacht.

Așa cum Dennis Deletant, reputatul istoric englez, afirmă în studiul care precede seria de documente germane publicate împreună cu cercetătorul român Ottmar Trașcă, reconstituirea evenimentelor din Iași, acolo unde au fost uciși între 1000 și 14000 de evrei, nu este deloc ușoară³². Cu toate acestea, pe lângă vinovăția trupelor germane, cea a trupelor române este de netăgăduit, același lucru putându-se afirma și despre implicarea jandarmeriei române și a autorităților civile din Iași. Psihoza antisemită a fost declanșată de primul bombardament al aviației sovietice asupra Iașului, din 24 iunie 1941, dar mai ales de cel de-al doilea, produs la o zi distanță, și soldat cu daune însemnate, fiind atinse clădirea comandamentului diviziei a 14-a, Palatul Telefoanelor și Spitalul „Sf. Spiridon”. Totodată, au murit aproximativ 600 de oameni, 38 dintre aceștia fiind evrei. Considerându-se faptul că populația evreiască din Iași a fost cea care a transmis semnale piloților sovietici, cu ajutorul radiourilor, a oglinzilor sau a unor pânze roșii care ar fi fost fluturate, s-a dispus de către armata română, într-o primă fază confiscarea tuturor aparatelor de radio care erau în posesia evreilor.

Primele crime au fost înfăptuite la 26 iunie, atunci când câțiva evrei au fost uciși fără niciun ordin de către sergentul Mircea Manoliu³³, fost membru al Gărzii de Fier, acestea fiind urmate apoi de cele din zilele de 28 și 29 iunie, mult mai numeroase și săvârșite prin cele mai odioase metode. Radu Ioanid, într-una din cărțile sale, ne-a lăsat mărturie cutremurătoare despre întâmplările care au avut loc, folosindu-se de celebra colecție de documente intitulată *Documents Concerning the Fate of Romanian Jewry During the Holocaust*, apărută la New York, în 1986. Astfel, autorul amintit afirma:

„În dimineața zilei de duminică 29 iunie 1941, se aud la Iași din nou focuri de armă. [...] Cei care sunt cruțați sunt încolonați și escortați [...]. În majoritate cei escortați erau bărbați, dar între ei se aflau și femei, copii și

³¹ Ioanid 1998, p. 400.

³² Trașcă, Deletant 2007, p. 53.

³³ *Ibidem*, p. 54.

oameni foarte în vârstă: unii erau îmbrăcați, alții numai în pijamale. Bătuți, cu vânătăi sau răni deschise, erau obligați să meargă în cadență și cu mâinile deasupra capului. Sunt scuipați, loviți cu pietre și cioburi de sticlă, băte, rânghi de fier sau paturi de armă de către populația civilă și de către militarii și jandarmii români și germani, care escortează sau asistă la «spectacol». Cei care nu puteau merge din cauza loviturilor primite sau a infirmităților fizice erau împușcați, astfel că străzile erau presărate cu cadavre”³⁴.

Fără a contesta existența unui pogrom la Iași la finalul lunii iunie 1941, la puțin timp după ce trupele germane și cele române atacaseră Uniunea Sovietică, același Leonard Gavriliu, în cadrul ciclului său de „lecții” de istorie a Holocaustului, dă întreaga vina pe trupele naziste. Folosindu-se de lucrarea intitulată *Zile însângerate la Iași (28-30 iunie 1941)*, scrisă de Aurel Karetcki și Maria Covaci³⁵, istorici negaționiști care au rădăcini în perioada regimului comunist, autorul articolului din *România Mare* nu găsește nicio vină pe care să o atribuie militarilor și jandarmilor români sau populației civile³⁶. Chiar dacă, într-adevăr, evreii aduși în curtea Chesturii Poliției din Iași au fost mânați de membrii trupelor SS și cei din Todt Organisation, implicarea armatei române și a jandarmilor români este de netăgăduit, la care se poate adăuga și populația civilă, în rândurile căreia exista un puternic antisemitism³⁷. Descrierea scenelor petrecute la Iași, în după-amiaza zilei de 28 iunie 1941, nu lăsa însă niciun dubiu asupra cui este aruncată vina maltratării și uciderii evreilor:

„[...] tot trupele germane din Organizația Todt au fost acelea care și-au arogat și «misiunea» de a lua în primire convoaiele de evrei împinse la Chestura poliției ieșene. Aceste trupe, înarmate cu băte, ciomege, arme, au început să molesteze barbar pe toți cei aduși, sub privirile neputincioase ale

³⁴ Ioanid 1998, p. 97.

³⁵ Vezi Karetcki, Covaci 1978.

³⁶ *România Mare*, din 6 mai 1994.

³⁷ Pe zidurile multor case din Iași se puteau citi afișe, al căror text reliefa sentimentele pe care le aveau cei mai mulți etnici români față de evrei. Textul, instigator la pogrom, era mai mult decât edificator: „Români! Cu fiecare jidan ucis, ați ucis un comunist. A sosit momentul răzbunării!” (Ioanid 1998, p. 95). Referitor la utilizarea cuvântului „jidan”, sinonim al celui de „evreu”, dar care are o încărcătură semantică net peiorativă, merită a fi menționat faptul că el fusese folosit în scrierile unor intelectuali români de mare calibru, încă din ultima treime a secolului XIX, cum ar fi Vasile Conta, Vasile Alecsandri, Bogdan Petriceicu Hasdeu, Ioan Slavici sau chiar Mihai Eminescu. Pentru o bună perioadă de timp, utilizarea cuvântului „jidan” de către nume atât de prestigioase a făcut ca el să fie folosit în nivelul cel mai de sus al culturii române, chiar dacă avea o nuanță clar disprețuitoare. Cu timpul însă, folosirea sa se restrânge în mare parte la circulația orală, precum și în literatura de o factură mai joasă, cu tendințe antisemite, prezența acestui cuvânt peiorativ fiind considerată neestetice și oarecum compromițătoare în scrisul unui intelectual. În anii '30 ai secolului trecut, utilizarea sa cunoaște un adevărat reviriment, el fiind prezent în declarații guvernamentale și cuvântări publice oficiale (Volovici 1995, p. 36).

șefilor chesturii. În curte soldații germani percheziționau arestații, le luau banii, iar actele erau aruncate, prolog tipic nazist al unui masacru general”³⁸.

Intervenția generalului Stavrescu, comandantul Diviziei a 14-a române, cu scopul de a-i mai tempera pe nemți, este menționată în articol, ceea ce este, într-adevăr, o realitate a acelor tragice evenimente³⁹. Deși trupele române au luat și ele parte la masacrarea evreilor, faptul că generalul menționat mai sus a încercat să oprească atrocitățile, demonstrează că implicarea militarilor români nu era rezultatul unui ordin venit de sus⁴⁰. Chiar dacă a avut această intervenție, prin care a vrut să domolească tendința trupelor de germane de a extermina populația evreiască din Iași, tot ofițerul superior român a fost cel care a organizat evacuarea evreilor din capitala Moldovei, pe calea ferată, urmând astfel ordinele mareșalului Ion Antonescu.

Transportul evreilor evacuați din Iași reprezintă, cu siguranță, o continuare directă a pogromului înfăptuit acolo. Chiar dacă în Iași nu s-au mai semnalat victime în rândul evreilor, aceștia au continuat să moară în cele două trenuri formate imediat după evenimentele de la finalul lunii iunie. Același L. Gavrilu, în ceea ce s-a dorit a fi o „lecție” a sa de istorie despre Holocaust, caută să transmită potențialilor săi cititori ideea conform căreia încercarea autorităților române de a-i salva pe evrei prin trimiterea lor în lagăre nu a reușit, întrucât „trupele germane au monopolizat operațiile de urcare a evreilor în vagoane și controlul deplasării pe traseul feroviar”⁴¹. Chiar dacă membrii Wehrmacht-ului au fost și ei implicați într-o oarecare măsură în operațiunea de formare a celor două trenuri ale morții, generalul Stavrescu a fost cel care a răspuns de executarea acestei misiuni, folosindu-se de ajutorul poliției și jandarmeriei locale. Ceea ce autorul articolului din *România Mare* omite este faptul că nu dă niciun detaliu despre durata „călătoriei” pe care au efectuat-o cei aproximativ 4500 de evrei, precum nici despre condițiile în care aceasta s-a efectuat.

Deflectarea vinovăției asupra Germaniei pentru pogromul de la Iași sau pentru evenimentele de la Odessa a fost adoptată nu numai de Leonard Gavrilu, ci și de generalul Ion Alexandru Munteanu, fost director al Arhivelor Statului din București, din 1991 și până în 1995, anul morții sale. Prieten apropiat al lui Corneliu Vadim Tudor, generalul-maior în rezervă care semnează totodată și cu gradul de profesor universitar, publică în *România Mare* o serie de articole grupate sub titlul *Marea diversiune*. Potrivit opiniei sale, „evenimentele de la Iași s-au înscris în planul fascist de

³⁸ *România Mare*, din 6 mai 1994.

³⁹ Carp 1996, p. 112.

⁴⁰ Trașcă, Deletant 2007, p. 55.

⁴¹ *România Mare*, din 6 mai 1994.

exterminare a seminției lui Moise”, incriminarea armatei române fiind „gratuită și gravă”⁴². Fiind adeptul teoriei conspirației universale împotriva poporului român, pe care ofițerul superior îl caracterizează ca fiind „pașnic și extrem de tolerant”, I. A. Munteanu respinge orice învinuire adusă românilor în ceea ce privește exterminarea evreilor în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, afirmând că „ucigașii multor evrei nevinovați au fost hitleriștii și hortyștii”⁴³.

Așa cum este consemnat atât în *Raportul final*, cât și în documentele publicate de Comisia Internațională privind Studiarea Holocaustului din România, condițiile de transport au fost mai mult decât groaznice. Vagoanele fuseseră folosite anterior la ducerea carbidului, ceea ce făcea ca mirosul din ele să fie înăbușitor. În plus, deși în mod normal într-un vagon nu ar fi încăput mai mult de 40 de oameni, au fost îngrămădiți între 120 și 150 de evrei, mulți dintre ei fiind răniți de loviturile date cu patul puștii sau cu baioneta. Mai mult decât atât, după ce ușile au fost închise, în toate ferestrele și spărturile au fost bătute scânduri⁴⁴. Ca atare, „din cauza căldurii de vară și a lipsei de aer, oamenii au înnebunit mai întâi și apoi au pierit”⁴⁵.

„Unii dintre noi [povestește un supraviețuitor] au devenit furioși și au început să țipe, să muște și să se îmbrâncească violent; trebuia să lupți cu ei, fiindcă puteau să-ți ia viața; dimineața, mulți dintre noi erau morți, iar cadavrele au fost lăsate înăuntru; ei au refuzat să dea apă chiar și copiilor noștri care plângeau, și pe care îi țineam deasupra capetelor noastre”⁴⁶.

Deși din cei aproape 5000 de evrei imbarcați în cele două trenuri ale morții au ajuns în viață la destinația finală, la Călărași, după aproape 7 zile, doar 1011 evrei⁴⁷, nimic din aceste realități nu apare în revista *România Mare* atunci când aceasta a vrut să-și edifice cititorii săi în privința tragicelor evenimente petrecute în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

În aceste condiții, în care Holocaustul este negat cu îndârjire de către revista *România Mare* în totalitate, nu este deloc de mirare faptul că ordinul ministrului Educației Naționale⁴⁸, Andrei Marga, prin care se cerea

⁴² *Ibidem*, din 23 iulie 1993.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ *Raport final* 2005, p. 123.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 124.

⁴⁷ *Ibidem*; *Documente* 2005, doc. nr. 65, p. 193-194; doc. nr. 67, p. 196-199.

⁴⁸ Este vorba de ordinul ministrului Educației Naționale, nr. 3379, din 10 martie 1998, prin care s-a constituit un grup mixt româno-israelian, cu scopul cooperării experților din cele două ministere ale educației, în scopul elaborării manualelor școlare. Din partea României, s-a format o comisie, alcătuită din acad. Dinu C. Giurescu, prof. univ. dr. Șerban Papacostea, membru corespondent al Academiei Române, prof. univ. dr. Pompiliu Teodor, membru corespondent al Academiei Române, prof. univ. dr. Andrei Pippidi, prof. univ. dr. Lădăslav Gyémánt, dr. Lya Benjamin și conf. univ. dr. Mihai Răzvan Ungureanu, a cărei

constituirea unui grup de experți români și israelieni în scopul elaborării de manuale școlare, a fost primit cu o deplină dezaprobare de membrii colegiului redacțional al publicației mai sus-amintite. Pentru a fi și mai convingători în atitudinea lor antisemită, diriguitorii *României Mari* au apelat la publicarea de scrisori venite pe adresa redacției, prin care autorii, cetățeni obișnuiți, își exprimă nemulțumirea, ba chiar indignarea față de decizia luată de ministrul Educației Naționale din acea vreme. C. Gheorghe, care semnează cu un pseudonim, deoarece „antenele Mossadului sunt prea lungi și nebănuite”⁴⁹, este doar un exemplu de semnatar al unei scrisori deschise trimise pe adresa redacției.

Introducerea a 2-4 ore de istoria Holocaustului în programele de liceu, în cadrul lecțiilor în care se studia istoria celui de-al Doilea Război Mondial, este văzută de autorul scrisorii ca nefiind nimic altceva decât o acțiune a „trădătorilor de Neam și Țară”, care nu vor să vadă „că joacă pe melodia iudeo-maghiaro-occidentală cântată de Kill Blinton la saxofon, așa cum nici alții nu recunoșteau că dansează cum le cânta tătucul Stalin la balalaică”⁵⁰. Concluzia autorului articolului, care nu-și dă numele real, dar care precizează că „este român născut la Sarmizegetusa Ulpia Traiana”⁵¹ nu lasă loc la niciun dubiu cu privire la sentimentele sale naționaliste și antisemite, afirmând că aceste ore de studiu al Holocaustului în liceele din România nu ar reprezenta decât o înjosire grosolană a poporului român⁵². Ca și Corneliu Vadim Tudor, Radu Theodoru sau Leonard Gavrilu, autorul scrisorii, publicată de revista *România Mare*, este un adept al negaționismului integral, subscriind la teza emisă de unii cercetători occidentali care contestă existența unui Holocaust în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, caracterizând aceste evenimente ca fiind doar „un tãmbãlãu pe care îl fac evreii cu cele 6 milioane de victime din rãndul lor”⁵³.

Ion Coja, profesor de lingvistică și vicepreședinte al Uniunii Naționale „Vatra Românească”, este fără îndoială întruchiparea perfectă a

misiune era aceea de a prezenta în scris observații și recomandări Ministerului Educației Naționale de la București, care mai apoi să fie utilizate de către Comisia Mixtă Româno-Israeliană în acțiunea sa de elaborare a manualelor școlare (http://www.mmhtn.org/education_proiect1.php, accesat la 22.12.2013).

⁴⁹ *România Mare*, din 5 februarie 1999.

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ Autorul, care afirmă sus și tare că nu are nimic împotriva evreilor, încearcă să dovedească acest lucru afirmând că în tinerețe chiar a iubit o Rachelă, are de fapt o atitudine net dușmănoasă față de evrei. Chiar dacă în mod voalat și nu direct, afirmând că despre acea Rachelă a aflat ulterior că era „fiica regimentului din Deva”, el subscrie la ideile preconcepute care au fost vehiculate în cultura populară din România, conform cărora evreii ar fi fost traficanți de carne vie sau agenți ai prostituției.

⁵² *România Mare*, din 5 februarie 1999.

⁵³ *Ibidem*.

negaționismului selectiv. Potrivit acestuia, în ianuarie 1941, la abatorul din București nu ar fi fost omorât niciun evreu, iar membrii Gărzii de Fier n-au comis niciodată vreo crimă și nici sentimente antisemite n-au avut⁵⁴. În concepția sa, cei 125 de evrei uciși în pogromul de la București nu există, deoarece nu a fost descoperit niciun vinovat. Mai mult decât atât, un alt „argument” invocat de autor este reprezentat de un raționament destul de pueril. Considerând că instaurarea comunismului în România este în special opera evreilor, I. Coja se folosește de faptul că nimeni n-a fost condamnat în timpul regimului comunist pentru crimele din ianuarie 1941, de la București, pentru a ajunge apoi la o concluzie simplă și convenabilă lui: legionarii nu ar fi înfăptuit nicio crimă, iar relatările despre victimele atârdate în cârlige, cu inscripția „carne cușer” sunt simple invenții⁵⁵. Punctul său de vedere, exprimat atât în revista *România Mare*, cât și într-un comunicat dat în urma unui simpozion organizat la București, în anul 2001, intitulat în mod sugestiv *Holocaust în România?*, este simplu. Ion Coja nu contestă Holocaustul produs în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, recunoscând că „evreii au suferit cam peste tot în Europa acelor ani, dar nu și în România”, la care mai adaugă faptul că „mărturiile unor evrei demni de toată încrederea” arată că „în acei ani România și poporul român au avut un comportament care face onoare demnității umane”⁵⁶.

Atât R. G. Waldeck, cât și Henri Prost, doi contemporani ai evenimentelor din ianuarie 1941, aflați la București, unul în calitate de corespondent al săptămânalului american *Newsweek*, iar celălalt fiind consilier tehnic în cadrul Creditului Agricol Ipotecar al României, sunt de altă părere. Specialistul francez, care locuia în România încă din 1931, și care va sta până la 8 mai 1950, atunci când a fost expulzat de autoritățile regimului comunist, ne prezintă cu totul altfel evenimentele la care se referă Ion Coja:

„Până una-alta, legionarii se antrenau atacându-i pe evrei - mulți evrei au fost masacrați cu rafinată cruzime, iar sinagogile au fost devastate. În noaptea de 21 spre 22 ianuarie, în cartierul evreiesc al Capitalei, legionarii au făcut de-a dreptul prăpăd”⁵⁷.

Ziarista americană, în cartea sa care a reprezentat un adevărat reportaj viu, scris „la cald”, la București, în 1940, este mult mai explicită atunci când relatează evenimentele la care a trebuit să fie martoră în timpul șederii sale în capitala României:

„Ei [evreii] au fost aduși la prefectură și mulți dintre ei au fost torturați cu atâta cruzime încât unii s-au sinucis. Mulți au fost târâți la abator, unde au

⁵⁴ Voicu 2000, p. 117-123.

⁵⁵ *România Mare*, din 21 martie 1997.

⁵⁶ Shafir 2002, p. 91-92.

⁵⁷ Prost 2006, p. 225.

fost mutilați, apoi agățați ca pulpele de porc, marcați cu o etichetă mare: «Carne Cușâr». [...] răsturnarea revoluției a înțehit setea de sânge a masei gardiste care, înfuriată de prezent, disperată față de ce-i rezerva viitorul, frustrată în trecut, s-a dezlănțuit ca o fiară. Timp de două zile și două nopți au jefuit, au violat, au omorât în cartierul evreiesc din jurul străzii Lipscani [...]. Au fost arse sinagogi, soții au fost siliți să se uite cum le erau dezonorate soțiile și fiicele înainte să fie ei înșiși omorâți în chip atât de bestial încât femeile lor nu aveau altă scăpare decât să-și piardă mințile. Nicio revoluție și niciun pogrom din secolul XX, nici măcar cel atât de cumplit de la Chișinău, care a avut totuși o anvergură mai mare, nu a înfățișat orori comparabile cu cele care s-au săvârșit la București în acele două zile, dacă exceptăm măcelurile săvârșite de turci asupra armenilor”⁵⁸.

Raportul final publicat de Comisia Internațională pentru Studierea Holocaustului în România dă dreptate celor doi observatori străini de la București, toate aceste aspecte descrise de Henri Prost, dar mai ales de R. G. Waldeck adevărându-se din plin. Este confirmată arestarea a aproximativ 2000 de evrei de ambele sexe, cu vârste cuprinse între 15 și 85 de ani, precum și ulterioara lor trimitere spre centrele de tortură, din care abatorul din București a constituit locul celor mai atroce schingiuri⁵⁹. Procurorul militar, numit ulterior de generalul Ion Antonescu pentru a investiga acțiunile legionarilor împotriva evreilor, nu lasă loc niciunui dubiu cu privire la modul în care au acționat membrii Gărzii de Fier, în ianuarie 1941. Conform acestuia, cadavrele erau „torturate cu profesionalism”, cei uciși fiind atârnați de ceafă, în cârlige folosite de parlagii⁶⁰. Această descriere a evenimentelor a fost confirmată și de secretarul lui Mihai Antonescu, el adăugând că unii evrei au fost agățați în timp ce erau încă în viață, ceea ce le-a permis torționarilor să „ciopârțescă” din trupurile lor. Toate celelalte aspecte relatate mai sus, devastarea proprietăților evreiești și jefuirea lor, incendierea sinagogilor sunt consemnate și recunoscute în același *Raport final*, folosindu-se o gamă largă de documente oficiale, emise de autoritățile civile și militare românești din acea vreme.

Pentru Ion Coja, membru marcant al „Vetrei Românești” și fondator al Ligii pentru Combaterea Antiromânismului⁶¹, ultima organizație fiind înființată în anul 2001, nimic din toate acestea nu are nicio importanță. *Parti-pris*-urile pe care le are nu-i sunt cu nimic afectate de informațiile care reies

⁵⁸ Waldeck 2006, p. 282-283.

⁵⁹ *Raport final* 2005, p. 112.

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ Liga pentru Combaterea Antiromânismului a fost înființată la 8 iunie 2000, prin decizia Tribunalului București, președinte fiind profesorul universitar Ion Coja. Pentru mai multe detalii despre statutul acestei ligi, vezi <http://dezinformarea.wordpress.com/2009/04/09/liga-pentru-combaterea-anti-romanismului-l-i-c-a-r/>, accesat la 22.12.2013.

din documentele vremii, el de fapt procedând total neștiințific. În loc să investigheze realitățile acelor vremuri pentru a afla ce s-a întâmplat și de ce, după care să emită o concluzie, așa cum procedează orice istoric adevărat, I. Coja și-a formulat o idee preconcepțată pe care caută să o susțină cu probe, în cazul lui cu raționamente șubrede, ceea ce-l face să afirme la finalul articolului publicat în *România Mare* că există o totală lipsă a dovezilor care să-i incrimineze pe legionari⁶².

Externalizarea vinovăției spre alte țări, în cazul revistei *România Mare* spre Ungaria, reprezintă o altă categorie a negaționismului selectiv. Chiar dacă nu a semnat articole despre negarea Holocaustului în România în revista mai sus-amintită, profesorul universitar Gheorghe Buzatu, specializat în cercetarea istoriei contemporane, dar mai ales a perioadei celui de-al Doilea Război Mondial, este un alt reprezentant emblematic al negaționismului selectiv românesc, alături de profesorul universitar de lingvistică, Ion Coja. Având o reputație excelentă în lumea istoricilor români, dar și din străinătate, datorită unor cărți impresionante atât prin multitudinea surselor arhivistice utilizate, cât și prin dimensiunile lor, Gh. Buzatu a avut un rol decisiv în formarea și dezvoltarea negaționismului selectiv în România, efect vizibil și în paginile revistei PRM-ului, întrucât punctul său de vedere privind inexistența unui Holocaust pe teritoriul românesc a fost adesea folosit de semnatarii articolelor din revista *România Mare*. În condițiile în care profesorul universitar ieșean era de fapt vicepreședintele Partidului România Mare, senator din partea formațiunii politice amintite mai înainte, membru în conducerea Fundației Mareșal Ion Antonescu⁶³, precum și vicepreședinte al Senatului României în perioada 2000-2004, nu este deloc de mirare că acesta a reușit să dea „tonul” scrierilor cu caracter negaționist-selectiv în paginile publicației oficiale a PRM-ului. Considerând că „în România nu a fost Holocaust în anii celui de-al Doilea Război Mondial”, excepție făcând teritoriul din nord-vestul Transilvaniei, aflat sub stăpânire maghiară între 1940 și 1944, Buzatu aruncă toată vina pe instituțiile administrației centrale și locale ale regimului horthyst⁶⁴.

Titlurile articolelor publicate în *România Mare* sunt edificatoare în acest sens (*Fasciștii unguri i-au prigonit pe evrei mai groaznic decât a făcut-o Hitler, La*

⁶² *România Mare*, din 21 martie 1997.

⁶³ Fundația Mareșal Ion Antonescu, precum și Liga Mareșal Ion Antonescu au fost înființate în 1990, de către Corneliu Vadim Tudor și Iosif Constantin Drăgan. Fundația și liga au fuzionat în septembrie 2001, funcționând și astăzi sub numele de Liga Mareșalilor, deoarece Ordonanța de Urgență a Guvernului României, nr. 31/2002, a interzis cultul persoanelor vinovate de săvârșirea unor infracțiuni împotriva păcii și omenirii (*Raport final* 2005, p. 355).

⁶⁴ Shafir 2002, p. 90.

Sărmaș, ucigașii unguri au săvârșit unul din cele mai oribile masacre antievreiești; Vânătoare de copii evrei - mărturiile unui supraviețuitor despre comportarea autorităților fasciste ungare în exterminarea populației evreiești din Transilvania de Nord etc.), eventualul cititor aproape că nici nu mai are nevoie să citească și conținutul lor pentru a afla punctul de vedere exprimat în publicația oficială a partidului naționalist.

Astfel, din rândurile articolului intitulat sugestiv *Fasciștii unguri i-au prigonit pe evrei mai groaznic decât a făcut-o Hitler*, pentru a se abate atenția de la situația pe care au avut-o evreii din România în perioada celui de-al Doilea Război Mondial, sunt date informații despre „regimul fascist” din Ungaria, extins și în teritoriul Transilvaniei de Nord-Vest după aplicarea dictatului de la Viena, din 1940. Uităndu-se în mod intenționat faptul că guvernul de la București, în timpul regimului de dictatură militară condus de Ion Antonescu a dat un puternic pachet de legi antisemite⁶⁵, mai ales până la înfrângerea Wehrmacht-ului la Stalingrad⁶⁶, autorul articolului, profesorul Aurel Fleștilă, dă detalii despre prigoana evreilor din Ungaria, omițând faptul că aceștia din urmă au avut o soartă cel puțin la fel de crudă și în România.

Întocmai ca Ion Coja sau Gheorghe Buzatu, profesorul Aurel Fleștilă, prin rândurile scrise în *România Mare*, dovedește faptul că este adeptul teoriei prin care se recunoaște existența unui Holocaust în Europa, dar în alte țări decât România. Chiar dacă informațiile date de acest profesor sunt în esență

⁶⁵ Benjamin 2001, p. 125-126.

⁶⁶ Până la dezastrul armatei germane de la Stalingrad, regimul de dictatură militară condus de generalul, ulterior mareșalul Antonescu, a dat un puternic pachet de decrete-legi cu caracter antisemit, așa cum se poate vedea din enumerarea a câtorva dintre cele mai importante (DL 3294/1940 prin care se interzicea arendarea farmaciilor și drogheriilor pentru evrei; DL 3347/1940 prin care evreii nu mai puteau stăpâni proprietăți rurale de niciun fel; DL 3361/1940 prin care se numeau comisari de românizare pe lângă întreprinderile industriale și comerciale evreiești; DL 3487/1940 prin care evreii au fost excluși din barouri; DL 3802/1940 prin care medicii evrei erau excluși din Colegiul Medicilor, ceea ce avea ca drept consecință decăderea din exercițiul profesiei; DL 693/1941 prin care evreilor nu li se mai prelungeau contractele de închiriere a locuințelor; DL 842/1941 prin care au fost expropriate imobilele urbane evreiești; DL 1403/1941 care specifică faptul că evreii erau obligați să lucreze în tabere de muncă, fără a fi retribuiți, alocându-li-se doar sumele necesare costului întreținerii; DL 2507/1941 prin care erau extinse toate legile de expropriere și în teritoriile cucerite de armata română în dauna Uniunii Sovietice; DL 2029/1941 prin care administrația PITT stabilea că doar cei cu originea etnică română puteau fi angajați; DL 1039/1941 prin care se confiscau toate farmaciile aflate în proprietate evreiască; DL 732/1941 prin care se stabilea că pentru impozitul excepțional, proaspăt înființat, evreii trebuie să plătească de patru ori mai mult decât etnicii români; DL 2786/1942 prin care se instituia pedeapsa cu moartea pentru evreii de peste 15 ani, deportați în Transnistria, și care s-ar fi întors în mod fraudulos în România, ș.a.m.d).

corecte, întrucât, fără niciun dubiu, autoritățile horthyste au prigonit evreii în perioada celei de-a doua conflagrații mondiale atât pe teritoriul Ungariei propriu-zise, cât și pe cel al Transilvaniei, modul său de prezentare se poate ușor încadra în ceea ce Michael Shafir a definit ca fiind negarea selectivă. Sunt date detalii despre acțiuni concrete ale maghiarilor împotriva evreilor, fără a se spune însă nimic despre cele întreprinse de autoritățile militare și civile din România. Astfel, Aurel Fleștilă scria:

„Autoritățile de ocupație horthyste au dezlănțuit de la început o serie de persecuții și samavolnicii împotriva evreilor, punându-le tot felul de piedici și îngrădiri în exercitarea activității profesionale pentru a fi împinși într-o stare de mizerie și izolare disperată. Exacerbând fanatismul religios și propaganda concepțiilor doctrinare naziste de intoleranță, dispreț și defăimarea evreilor, cum că ei ar fi purtătorii tuturor relelor și vrăjbei dintre neamuri, regimul fascist ațâța pe toate elementele huliganice, iresponsabile, la manifestări rasiste, șovine, la provocări și represalii prin care se urmărea nimicirea acestei etnii”⁶⁷.

Ca și în rândurile articolului *La Sărmaș, ucigașii unguri au săvârșit unul din cele mai oribile masacre antievreiești*, scris de Ioan Nicula, din Cluj-Napoca, martor ocular la evenimentele pe care le-a descris, Aurel Fleștilă prezintă detalii despre modul în care evreii ațți de muncă au fost luați din casele lor, atitudinea fără milă a jandarmilor unguri, dar și atitudinea plină de compătimire a populației românești:

„Câte o femeie cu suflet caritabil se mai strecura în locuințele acestor năpăstuiți pentru a le duce câte o cană de lapte, câțiva cartofi sau făină spre a nu lăsa să moară de foame copii și bătrâni nevinovați. Pentru asemenea fapte de milostenie creștinească, mătușa Ștefania a fost chemată la primărie, unde notarul ungar, pe un ton poruncitor, i-a pus în vedere că dacă mai are legături cu jidani, va împărtași soarta lor”⁶⁸.

În ambele articole menționate în rândurile de mai sus, se precizează faptul că populația maghiară a fost cea care a beneficiat atât de casele evreilor evacuați, cât și de bunurile lor, situație care de fapt a fost similară cu cea din România, în timpul regimului de dictatură militară a lui Antonescu. Cum este ușor de intuit, în articolele lor, nici Aurel Fleștilă, nici Ioan Nicula nu spun nimic despre soarta evreilor din România, scoțând în evidență doar atrocitățile maghiare, așa cum de altfel a procedat și V. Șerban, care, în articolul apărut sub titlul *Vânătoare de copii evrei* menționează că „numai din Ardealul de Nord au ucis călăii fasciști maghiari și germani 30000 de prunci și 10000 de mame”⁶⁹.

⁶⁷ *România Mare*, din 28 noiembrie 1997.

⁶⁸ *Ibidem*.

⁶⁹ *Ibidem*, din 7 februarie 1992.

În publicația *România Mare*, pe lângă negaționismul deflectiv în care vina atrocităților comise împotriva evreilor este atribuită germanilor și maghiarilor, întâlnim și forme ale acestui tip de negaționism în care sunt recunoscute acțiuni antisemite care au avut loc pe teritoriul României, dar vina este aruncată pe grupuri marginale din societate, considerate nereprezentative. Considerându-se că nu există pădure fără uscături și precizându-se totodată că evreii au omorât soldați români în vara anului 1941, într-un articol intitulat *Problema evreiască pro și contra*, întreaga culpă este atribuită „doar câtorva militari și legionari de clasă”, în vreme ce armata română, în frunte cu comandantul său, mareșalul Ion Antonescu, este absolvită de orice vină, afirmându-se că „soldații români i-au salvat pe evrei de furia legionarilor și a horthyștilor”⁷⁰.

În cadrul negaționismului românesc din ultimul deceniu al secolului XX, nu lipsesc nici declarațiile în care întreaga vinovăție pentru înfăptuirea Holocaustului este atribuită evreilor. Același Corneliu Vadim Tudor nu a ezitat să recurgă la argumentul deicidal, afirmând în 1996, că el avea de îndeplinit o funcție mesianică în raport cu evreii: „Bunul Dumnezeu are un plan cu mine, și anume să le aduc aminte [evreilor] că nu-l pot răstigni la infinit pe Iisus”⁷¹. Doar un an mai târziu, liderul Partidului România Mare nu avea nicio rețineră în a afirma că:

„Îl iubesc prea mult pe Iisus Cristos ca să nu mă gândesc în fiecare zi cine L-a batjocorit, cine L-a scuipat, cine L-a lovit cu pietre, cine L-a ridicat pe cruce și L-a bătut în cuie. Evreii au făcut asta. Evreii de acum 2000 de ani și evreii dintotdeauna”⁷².

Ultima formă de deflexie manipulativă este și cea mai șocantă totodată. Aceasta a fost formulată de cei care nu ezită să afirme că evreii înșiși ar fi fost autorii Holocaustului. În 1997, același Ion Coja, profesor de filologie de la Universitatea din București, pe lângă afirmațiile negaționiste făcute vizavi de pogromul de la București, nu se sfiște să afirme că istoricul Nicolae Iorga nu a fost împușcat de către legionari, ci de KGB, iar acesta, la rândul lui, era în serviciul „oculte”. Conform aceluiași autor, „oculta” a fost cea care l-a asasinat și pe Nicolae Ceaușescu, precum și pe savantul Ioan Petru Culianu”⁷³. Același profesor bucureștean, la doar câțiva ani distanță, afirma despre pogromul din ianuarie 1941 că evreii fuseseră executați de proprii coreligionari, îmbrăcați în cămăși verzi. Motivația formulată de Coja este simplă. Evreii se aflau în slujba Uniunii Sovietice, iar acțiunea lor avea ca scop atât compromiterea Gărzii de Fier, cât și alianța acesteia cu

⁷⁰ *Ibidem*, din 27 august 1993.

⁷¹ *Ibidem*, nr. 302, 1996. *Apud* Oișteanu 2004, p. 366.

⁷² *Ibidem*, nr. 356, 1997. *Apud* Oișteanu 2004, p. 367.

⁷³ Coja 1999, p. 61.

mareșalul Ion Antonescu⁷⁴. La doar câteva luni distanță, Ion Coja își schimbă din nou versiunea, de data aceasta afirmând, pe baza mărturiei unui nonagenar legionar, că trupurile ciopârțite, agățate în cârligele abatorului, nu erau ale evreilor, ci ale legionarilor care fuseseră măcelăriți de către evrei⁷⁵.

Deși comunismul s-a prăbușit în România în 1989, naționalismul caracteristic epocii comuniste s-a perpetuat și în anii '90, întrucât existau mai multe elemente comune între naționalism și comunism, decât între naționalism și democrație. Comuniștii de tip tradițional și naționaliștii aveau un dușman comun, capitalismul sau „Vestul”, ceea ce a dus la ascensiunea unor lideri politici de tipul celui reprezentat de Corneliu Vadim Tudor, care a trecut de la stadiul național-comunist la cel ultranaționalist⁷⁶. Ca atare, nostalgia iredentistă combinată cu atacurile împotriva minorității maghiare și promovarea unui antisemitism mai mult decât fățiș au fost caracteristicile principale ale articolelor apărute în publicația *România Mare*.

Ca o ironie a sorții, dacă în 1825, „biletul de intrare” în Europa pentru evrei îl reprezenta botezul, admiterea în lumea modernă fiind condiționată de renunțarea la o moștenire evreiască apăsătoare, astăzi, admiterea în Europa are cu totul alt preț. La sfârșitul secolului XX și începutul secolului XXI, cei care vor să fie cu adevărat europeni

„trebuie să-și asume mai întâi o moștenire nouă și cu mult mai apăsătoare. Astăzi, referința europeană relevantă nu este botezul. Este exterminarea. Pentru contemporani, biletul de intrare în Europa este recunoașterea Holocaustului”⁷⁷.

Dorința de integrare a României în NATO și în Uniunea Europeană l-a determinat pe președintele Ion Iliescu, la final de mandat, să constituie la 22 octombrie 2003 Comisia Internațională pentru Studierea Holocaustului în România⁷⁸, al cărei președinte a fost numit Elie Wiesel, laureat al Premiului Nobel pentru Pace și membru de onoare al Academiei Române. Întrucât negarea sau minimalizarea Holocaustului echivalează astăzi cu autoexcluderea din discursul civilizată, autoritățile române în frunte cu

⁷⁴ *România Mare*, din 26 septembrie 2003.

⁷⁵ *Ibidem*, din 23 ianuarie 2004.

⁷⁶ *Judt* 2008, p. 632.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 731.

⁷⁸ În această comisie au fost numiți reputați specialiști în istorie și în științele politice, politologi, precum și supraviețuitori ai Holocaustului, cum ar fi: Tuvia Friling (Arhivele Statului, Israel), Radu Ioanid (Muzeul Memorial al Holocaustului, SUA), Ioan Scurtu (Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” București), Andrew Baker (Comitetul Evreiesc American), Ioan Ciupercă (Universitatea „Al. I. Cuza” Iași), Andrei Pippidi (Universitatea București), Paul Schapiro (Muzeul Memorial al Holocaustului, SUA), Leon Volovici (Universitatea Ebraică din Ierusalim) ș.a. Pentru întreaga componență a comisiei, vezi *Raport final* 2005, p. 7.

președintele Ion Iliescu au recunoscut în octombrie 2004 ceea ce fusese tăgăduit cu înverșunare atât de mult timp, admițându-se faptul că România a avut un rol important în exterminarea evreilor din Europa, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Chiar dacă oficialitățile române au ales să aștepte atât de mult pentru a se împăca cu propriul lor trecut, așa cum scotea în evidență și Elie Wiesel în mesajul său oficial, prin această recunoaștere, trebuie totuși remarcat faptul că România a aderat totuși la valorile cu adevărat europene, ca și alte state foste comuniste, de altfel.

„Holocaustul nu mai este doar un fapt incontestabil dintr-un trecut pe care europenii nu pot să-l ignore. Astăzi, când Europa se pregătește să lase în urmă al Doilea Război Mondial (sunt inaugurate ultimele memoriale, sunt omagiați ultimii supraviețuitori și combatanți în viață), memoria recuperată a evreilor morți a devenit însăși definiția și garanția umanității regăsite a continentului”⁷⁹.

The Holocaust as Reflected in the Pages of *România Mare* Magazine in 1990-2000

(Abstract)

This article attempts to present the way how the subject of the Holocaust in Romania was reflected in *România Mare* magazine, a publication of Greater Romania Party (*Partidul România Mare*) in the first post-communist decade. In the course of time, the magazine approached several subjects related to the history of the Jews in Romania in the first half of past century, including the Holocaust.

The underlying approach to the existence of the Holocaust in Romania in the Second World War was one of contestation. The articles often presented negative viewpoints expressed by supporters, members and leaders of the Greater Romania Party, including the president of the party, Corneliu Vadim Tudor.

In general, the articles on the Holocaust published in *România Mare* magazine in the first post-communist decade display several kinds of negationism (denial of Holocaust): selective negationism, distortion, denial and diminishment (the latter in the form of trivialization via comparison).

Although antisemitism was present in the nationalist press in the 1990s and also afterwards, Romania's desire to integrate into NATO and the European Union was stronger and prompted President Ion Iliescu to set up, on 22 October 2003, the International Commission on the Holocaust in Romania chaired by Elie Wiesel, Nobel Peace Prize Laureate and Honorary Member of the Romanian Academy. Since the denial or diminishing of the Holocaust means self-exclusion from civilized discourse, in October 2004, after long and fierce denial, Romanian authorities, together with the president, finally acknowledged the existence of the Holocaust in Romania in the Second World War.

⁷⁹ Judt 2008, p. 732.

Abrevieri bibliografice

- Alexandrescu *et alii* 2000 - Ion Alexandrescu, Ion Bulei, Ion Mamina, Ioan Scurtu, *Enciclopedia de istorie a României*, București, 2000.
- Benjamin 2001 - Lya Benjamin, *Prigoană și rezistență în istoria evreilor din România 1940-1944. Studii*, București, 2001.
- Boia 2002 - Lucian Boia, *România, țară de frontieră a Europei*, București, 2002.
- Carp 1996 - Matatias Carp, *Cartea neagră. Suferințele evreilor din România, 1940-1944*, București, 1996.
- Coja 1999 - Ion Coja, *Marele manipulator și asasinarea lui Culiannu, Ceaușescu, Iorga*, București, 1999.
- Documente* 2005 - Comisia Internațională pentru Studierea Holocaustului în România, *Documente*, ediție îngrijită de Lya Benjamin, Iași, 2005.
- Iancu 2001 - Carol Iancu, *Shoah în România. Evreii din timpul regimului Antonescu (1940-1944). Documente diplomatice franceze inedite*, Iași, 2001.
- Ioanid 1998 - Radu Ioanid, *Evreii sub regimul Antonescu*, București, 1998.
- Judt 2008 - Tony Judt, *Epoca postbelică. O istorie a Europei de după 1945*, Iași, 2008.
- Karețki, Covaci - Aurel Karețki, Maria Covaci, *Zile însângerate la Iași (28-30 iunie 1941)*, București, 1978.
- Oișteanu 2004 - Andrei Oișteanu, *Imagina evreului în cultura română. Studiu de imagologie în context est-central european*, București, 2004.
- Prost 2006 - Henri Prost, *Destinul României (1918-1954)*, București, 2006.
- Raport final* 2005 - Comisia Internațională pentru Studierea Holocaustului în România, *Raport final*, editori Tuvia Friling, Radu Ioanid, Mihail E. Ionescu, Iași, 2005.
- Shafir 2002 - Michael Shafir, *Între negare și trivializare prin comparație. Negarea Holocaustului în țările postcomuniste din Europa Centrală și de Est*, Iași, 2002.
- Theodoru 2000 - Radu Theodoru, *Nașismul sionist*, București, 2000.
- Trașcă, Deletant 2007 - Ottmar Trașcă, Dennis Deletant, *Al III-lea Reich și Holocaustul din România. 1940-1944. Documente din arhivele germane*, București, 2007.
- Voicu 2000 - George Voicu, *Teme antisemite în discursul public*, București, 2000.
- Volovici 1995 - Leon Volovici, *Ideologia naționalistă și „problema evreiască”. Eseu despre formele antisemitismului intelectual în România anilor '30*, București, 1995.
- Waldeck 2006 - R. G. Waldeck, *Athénée Palace*, București, 2006.

Cuvinte-cheie: Holocaust, negare, naționalism, antisemitism, negaționism.
Keywords: Holocaust, denial, nationalism, Anti-Semitism, negationism.

LISTA ABREVIERILOR

AAC	- Acta Archaeologica Carpathica. Cracovia.
ABR	- Arbeitsberichte zur Bodendenkmalpflege in Brandenburg. Calau.
Acta	- Acta (Siculica). Muzeul Național Secuiesc. Sfântu Gheorghe.
ActaAA	- Acta Academiae Agriensis. Sectio Historiae. Eszterházy Károly Főiskola. Eger.
ActaArch	- Acta Archaeologica. Copenhagen.
ActaArchHung	- Acta Archaeologica. Academiae Scientiarum Hungaricae. Budapest.
ActaH	- Acta Hargitensia. Hargita Megye Múzeumainak Évkönyve. Miercurea Ciuc.
ActaMN	- Acta Musei Napocensis. Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei. Cluj-Napoca.
ActaMP	- Acta Musei Porolissensis. Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău. Zalău.
AÉ	- Archaeologiai Értesítő a Magyar régészeti, művész-történeti és éremtani társulat tudományos folyóirata. Budapest.
AIIA	- Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj. Cluj-Napoca (din 1990 Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu” Cluj-Napoca).
AIIAI/AIIX	- Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol” Iași. (din 1990 Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” Iași).
AIIGB	- Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca. Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca. Cluj-Napoca.
AIIN	- Anuarul Institutului de Istorie Națională. Cluj-Sibiu.
AISC	- Anuarul Institutului de Studii Clasice. Cluj (Sibiu).
AJA	- American Journal of Archaeology. New York.
AK	- Archäologisches Korrespondenzblatt. Main.
Altertum	- Das Altertum. Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Berlin.
Aluta	- Aluta (Studii și comunicări - Tanulmányok és Közlemények). Sfântu Gheorghe.
AM	- Arheologia Moldovei. Institutul de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”. Iași.
AnB	- Analele Banatului (serie nouă). Muzeul Banatului. Timișoara.
Angustia	- Angustia. Muzeul Carpaților Răsăriteni. Sfântu Gheorghe.
AnUBI	- Analele Universității din București - Istorie. Universitatea din București. București.
AnUCIPI	- Analele Universității „C. I. Parhon”, seria Științe Sociale. Istorie. Universitatea din București. București (din 1964 Analele Universității din București - Istorie).
Aquileia Nostra	- Aquileia Nostra. Bollettino dell'Associazione Nazionale per Aquileia. Milan & Aquileia.
ARCHEA	- Archéologie du cimetière chrétien. Actes du 2 colloque ARCHEA, Orléans 29 Septembre-1 ^{er} Octobre 1994.

	Supplément à la Revue Archéologique du Centre de la France 11. Tours: FÉRACF.
Antiquity	- Antiquity. A Quarterly Review of World Archaeology. York.
AO	- Arhivele Olteniei. Craiova; serie nouă (Institutul de Cercetări Socio-Umane. Craiova).
APA	- Acta Praehistorica et Archaeologica. Berlin.
Apulum	- Apulum. Acta Musei Apulensis. Buletinul Muzeului Regional Alba Iulia/Anuarul Muzeului Național al Unirii. Alba Iulia.
ArchAustr	- Archaeologia Austriaca. Viena.
Archeologické rozhledy	- Archeologické rozhledy. Praga.
ArchHung	- Archaeologica Hungaria. Budapest.
ArchKözl	- Archaeologiai Közlemények. Pesten (1859-1899).
Argo	- Argo.
ArhBas	- Arhivele Basarabiei. Chișinău (1929-1938).
ArhSom	- Arhiva Someșană. Arhiva Someșană. Revistă istorico-culturală. Năsăud (1924-1940).
Astra Salvensis	- Astra Salvensis. Cercul Salva al ASTRA. Salva.
AT	- Ars Transilvaniae. Institutul de Istorie și Arheologie Cluj-Napoca. Cluj-Napoca.
AUA	- Annales Universitatis Apulensis. Series Historica. Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia. Alba Iulia.
AV	- Arheološki vestnik. Ljubljana.
AVSL	- Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde. Sibiu.
BAHC	- Bibliotheca Archaeologica et Historica Corvinensis. Hunedoara.
Banatica	- Banatica. Muzeul de Istorie al Județului Caraș-Severin. Reșița.
BA	- Biblioteca de arheologie. Muzeul Național de Istorie a României. București.
BAR	- British Archaeological Reports (International Series). Oxford.
BB	- Bibliotheca Brukenthal. Muzeul Național Brukenthal. Sibiu.
BCȘS	- Buletinul Cercurilor Științifice Studențești. Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia. Alba Iulia.
BerRGK	- Berichte der Römisch-Germanischen Kommission. Roman-Germanic Commission. Frankfurt am Main.
BHAUT	- Bibliotheca Historica et Archaeologica Universitatis Timisiensis. Timișoara.
BHAB	- Bibliotheca Historica et Archaeologica Banatica. Muzeul Banatului Timișoara. Timișoara.
BIAUL	- Bulletin of the Institute of Archaeology. University of London.
Biserica și Școala	- Biserica și Școala - Foaie Bisericească-scolastică, literară și economică. Arad (1877-1948).
BM	- Bibliotheca Marmatia. Baia Mare.
BMA	- Bibliotheca Musei Apulensis. Muzeul Național al Unirii. Alba Iulia.
BMS	- Bibliotheca Musei Sabesiensis. Muzeul Municipal „Ioan Raica”. Sebeș.
Brukenthal	- Brukenthal. Acta Musei. Muzeul Național Brukenthal. Sibiu.

Lista abrevierilor

BS	- Bibliotheca Septemcastrensis. Sibiu.
BTh	- Bibliotheca Thracologica. Institutul Român de Tracologie. București.
BUFM	- Beiträge zur Ur- und Frühgeschichte Mitteleuropas.
Bună Vestire	- Bună Vestire. Organ de zidire creștină. Roma.
BV	- Bayerische Vorgeschichtsblätter. Kommission für bayerische Landesgeschichte.
CAANT	- Cercetări arheologice în aria nord-tracă. Institutul Român de Tracologie. București.
CAn	- Current Anthropology. Chicago.
Carpica	- Carpica. Complexul Muzeal „Iulian Antonescu”. Bacău.
CCA	- Cronica cercetărilor arheologice. București.
CCDJ/CCBD	- Cultură și civilizație la Dunărea de Jos/Culture et civilisation au Bas Danube. Muzeul Dunării de Jos. Călărași.
CCRPM	- Cercetări de conservare și restaurare a patrimoniului muzeal. București.
Cele Trei Crișuri	- Cele Trei Crișuri. Fundația Cele Trei Crișuri. Oradea (1920-1944).
Chronica Valachica	- Chronica Valachica. Vezi Scripta Valachica.
Chronos	- Chronos. Revistă de istorie. Despărțământul ASTRA „Mihail Kogălniceanu” Iași. Iași.
Civilisations	- Civilisations. Revue international d'anthropologie et de sciences humaines. Institut de Sociologie de l'Université libre de Bruxelles. Bruxelles.
CLL	- Cercetări de limbă și literatură. Oradea.
CN	- Cercetări numismatice. Muzeul Național de Istorie a României. București.
CommArchHung	- Communicationes Archaeologicae Hungariae, Magyar Némzeti Múzeum. Budapest.
Corviniana	- Corviniana. Acta Musei Corvinensis. Hunedoara.
Crisia	- Crisia. Culegere de materiale și studii. Muzeul Țării Crișurilor. Oradea.
CSSZMÉ	- Csíki Székely Múzeum Évkönyve. Muzeul Secuiesc al Ciucului. Miercurea Ciuc.
Cultura creștină	- Cultura creștină. Publicație apărută sub egida Mitropoliei Române Unite cu Roma Greco-Catolică și a Facultății de Teologie Greco-Catolică din Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, Departamentul Blaj. Blaj.
Cultura poporului Dacia	- Cultura poporului. Cluj, București (1921-1930).
	- Dacia. Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie. București, I, (1924) - XII (1948). Nouvelle série: Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”. București.
Danubius	- Danubius. Muzeul de Istorie Galați. Galați.
DavarLogos	- Davar Logos. Revista biblico-teologică de la Facultad de Teología de la Universidad Adventista del Plata.
DocMis	- Documenta Missionaria. Documenta Missionaria Hungariam et regionem sub ditone turcica existentem spectantia. Szegedi Hittudományi Főiskola. Szeged.

DolgCluj	- Dolgozatok az Erdély Nemzeti Múzeum Érem - és Régiségtarából. Kolosvár (Cluj).
DolgSzeged	- Dolgozatok. A. M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem Archaeologiai Intézetéből. Szeged.
Drobeta	- Drobeta. Muzeul Regiunii Porților de Fier. Drobeta Turnu-Severin.
EcHR	- The Economic History Review. Economic History Society (UK).
EHR	- The English Historical Review. University of Oxford. Oxford (UK).
EJA	- European Journal of Archaeology.
EphNap	- Ephemeris Napocensis. Institutul de Arheologie și Istoria Artei. Cluj-Napoca.
Eurasia Antiqua	- Eurasia Antiqua. Zeitschrift für Archäologie Eurasiens. Mainz am Rhein.
Familia Română	- Familia Română. Baia Mare.
FI	- File de istorie. Muzeul de Istorie Bistrița. Bistrița.
Flacăra sacră	- Flacăra sacră. Organ pentru propagarea creațiunii umane în România. București (1934-1942).
FoliaArch	- Folia Archaeologica. Magyar Történeti Múzeum. Budapest.
Germania	- Germania. Anzeiger der Römisch-Germanischen Kommission. Frankfurt am Main.
Glasul monahilor	- Glasul monahilor. București (1924-1946).
Hermannstädter Zeitung	- Hermannstädter Zeitung. Sibiu.
Hesperia	- Hesperia. American School of Classical Studies at Athens. Cambridge.
HistTeacher	- The History Teacher. Society for History Education; University of Notre Dame. History Teachers' Association. USA.
HJ	- The Historical Journal. Cambridge University. Cambridge (UK).
HU	- Historia Urbana. Institutul de Cercetări Socio-Umane. Sibiu.
IPSR	- International Political Science Review. Columbia University, USA & Australian National University.
IS	- International Security. Belfer Center for Science and International Affairs. Harvard University. Cambridge (Massachusetts).
InvArchRoumanie	- Inventaria Archaeologica Roumanie. București.
InvArchRumänien	- Inventaria Archeologica Rumänien. București.
IPH	- Inventarta Praehistorica Hungariae. Budapest.
Istros	- Istros. Muzeul Brăilei. Brăila.
JAA	- Journal of Anthropological Archaeology.
Jahresbericht	- Jahresbericht des Instituts für Vorgeschichte der Universität Frankfurt am Main. Frankfurt am Main.
JAMÉ	- A Nyiregyházi Jóna András Múzeum Évkönyve. Nyiregyháza.
JAR	- Journal of Archaeological Research. New York.
JAS	- Journal of Archaeological Science. Academic Press. United States.
J. Biogeogr.	- Journal of Biogeography. London.

Lista abrevierilor

- JCH** - Journal of Contemporary History. Sage Publications, Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC.
- JFA** - Journal of Field Archaeology. Boston University.
- JMH** - The Journal of Modern History. University of Chicago. Chicago.
- JOML** - Jahrbuch des Oberösterreichischen Musealvereines für Landeskunde. Linz.
- JPS** - The Journal of Peasant Studies. Critical Perspectives on Rural Politics and Development.
- JRGZM** - Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums zu Mainz. Mainz.
- JRS** - The Journal of Roman Studies. London.
- JSRI** - Journal of the Study of Religious & Ideologies. Societatea Academică de Cercetare a Religiiilor și Ideologiilor. Cluj-Napoca.
- JWP** - Journal of World Prehistory. New York.
- KVSL** - Korrespondenzblatt des Vereines für Siebenbürgische Landeskunde. Hermannstadt [Sibiu].
- Laborativ Arkeologi** - Laborativ Arkeologi. Institutionen för arkeologi och antikens kultur. Stockholms universitet. Stockholm.
- Latomus** - Latomus. Revue d'études latines. Bruxelles.
- Litua** - Litua. Muzeul Județean „Alexandru Ștefulescu” Gorj. Târgu-Jiu.
- LȘ** - Lucrări științifice. Institutul de Învățământ Superior Oradea.
- Magyar városok** - Magyar városok és vármegyék monográfiája. Budapest.
- MAGW** - Mitteilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien. Wien (1912-1941).
- Man** - Man. Man. Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland.
- Marmatia** - Marmatia. Muzeul Județean Maramureș. Baia Mare.
- MCA** - Materiale și cercetări arheologice. București.
- Mecklenburgische** - Jahrbücher des Vereins für Mecklenburgische Geschichte und Altertumskunde.
- MemAntiq** - Memoria Antiquitatis. Complexul Muzeal Județean Neamț. Piatra Neamț.
- MittAnthrGesWien** - Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien. Hrsg. von der Anthropologischen Gesellschaft in Wien.
- Mitteilungen** - Mitteilungen aus dem Baron Brukenthalischen Museums. Sibiu.
- ΜΩΜΟΣ** - ΜΩΜΟΣ. Óskoros Kutatók Összejövetelének konferenciakötete.
- MonHistBp** - “Est tu scholaris” Ünnepi tanulmányok Kubinyi András 75. születésnapjára. Monumenta Historica Budapestinensia. Budapesti Történeti Múzeum. Budapest.
- MT** - Magyar Törvénytár, Corpus Juris Hungarici. Budapest [Ungarische Gesetze].
- MTCN** - Magyarország tiszti cím- és névtára. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Budapest.
- NAFD** - Neue Ausgrabungen und Forschungen in Niedersachsen.
- Nature** - Nature. London.

- OH VI** - Opuscula Hungarica VI. Magyar Nemzeti Múzeum. Budapest.
- OJA** - Oxford Journal of Archaeology, Blackwell Publishing Inc. United Kingdom.
- Ősrégészeti levelek** - Ősrégészeti levelek. Prehistoric newsletter. Budapest.
- PA** - Patrimonium Apulense. Alba Iulia.
- PamArch** - Památky archeologické. Praga.
- PAS** - Prähistorische Archäologie in Südosteuropa. Berlin.
- PBF** - Prähistorische Bronzefunde. München.
- Peuce** - Peuce. Studii și comunicări de istorie veche, arheologie și numismatică. Tulcea.
- Potaissa** - Potaissa. Studii și comunicări. Turda.
- PPS** - Proceedings of the Prehistoric Society. Cambridge-London.
- Programm Mühlbach** - Programm des evaghelischen Untergymnasium in Mühlbach und der damit verbundenen Lehranstalten. Mühlbach (Sebeș).
- PZ** - Prähistorische Zeitschrift. Deutsche Gesellschaft fuer Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte, Institut für Prähistorische Archäologie. Berlin.
- QR** - Quaternary Research. University of Washington.
- QSR** - Quaternary Science Reviews. The International Multidisciplinary Research and Review Journal.
- RA** - Revista Arhivelor. București.
- Rațiunea** - Rațiunea. Organ al „Asociației științifice de educație pozitivă” București. București (1911-1914).
- RB** - Revista Bistriței. Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud. Bistrița.
- RC** - Revista Catolică. București (1912-1916).
- Realitatea ilustrată** - Realitatea ilustrată. Cluj, București (1927-1946).
- REN** - Revue des études napoléoniennes. Paris, France: Libraries Felix Alcan (1912-1924).
- Renașterea** - Renașterea. Organul oficial al Eparhiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului, Geoagiului și Clujului. Cluj.
- Revista din Iași** - Revista din Iași. Iași.
- Revista istorică** - Revista istorică: dări de seamă, documente și notițe. București (1915-1943).
- RHSEE** - Revue historique du sud-est européen. Institut d’Histoire Universelle „N. Iorga”. București (1925-1941).
- RHMC** - Revue d’histoire moderne et contemporaine. Berlin. Paris.
- RI** - Revista de Istorie (din 1990 Revista istorică). București.
- RIR** - Revista istorică română. Institutul de Istorie Națională - Universitatea București. București (1931-1947).
- RM** - Revista muzeelor. București.
- RREI** - Revue Roumaine d’Etudes Internationales. București.
- RRH** - Revue roumaine d’histoire. București.
- RRHA** - Revue Roumaine d’Histoire de l’Art, série Beaux-Arts. Academia Română. București
- Sargetia** - Sargetia. Buletinul Muzeului Județului Hunedoara (Acta Musei Devensis). Deva.
- SAA** - Studia Antiqua et Archaeologica. Institutul de Arheologie Iași. Iași.

Lista abrevierilor

SAI	- Studii și articole de istorie. Societatea de Științe Istorice din România. București.
SCIA	- Studii și Cercetări de Istoria Artei. Seria Artă Plastică. București.
SCICPR	- Studii și comunicări de istorie a civilizației populare din România. Sibiu.
SCIV(A)	- Studii și cercetări de istoria veche. București (din 1974, Studii și cercetări de istorie veche și arheologie).
SCIM	- Studii și cercetări de istorie medie. București.
SCN	- Studii și cercetări de numismatică. Institutul de Arheologie București.
Scripta Valachica	- Scripta Valachica. Studii și materiale de istorie și istorie a culturii. Târgoviște.
SDT	- Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt. Sibiu.
Societatea de mâine	- Societatea de mâine. Revistă săptămânală pentru probleme sociale și economice. Cluj (1924-1945).
SMIM	- Studii și Materiale de Istorie Medie. Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”. București.
Social Forces	- Social Forces. Department of Sociology at the University of North Carolina.
SSK	- Studien zur Siebenbürgischen Kunstgeschichte, Köln. Wien.
Starinar	- Starinar, Treća Serija. Arheološki Institut. Beograd.
StComCaransebeș	- Studii și comunicări. Muzeul Județean de Etnografie și Istorie Locală. Caransebeș.
StComSibiu	- Studii și comunicări. Arheologie-istorie. Muzeul Brukenthal. Sibiu.
StComSM	- Studii și comunicări. Muzeul Județean Satu Mare. Satu Mare.
StRI	Studii. Revistă de istorie (din 1974 Revista de istorie și din 1990 Revista istorică)
StudArch	- A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. Studia Archaeologica. Szeged.
Studia	- Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Series Historia. Series Geologia-Geografia. Cluj-Napoca.
SUCH	- Studia Universitatis Cibiniensis. Series Historica. Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu. Sibiu.
SympThrac	- Symposia Thracologica. Institutul Român de Tracologie. București.
SzMMÉ	- A Szolnok Megyei Múzeumok Évkönyve. Szolnok.
Terra Sebus	- Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis. Muzeul Municipal „Ioan Raica”. Sebeș.
Thraco-Dacica	- Thraco-Dacica. Institutul Român de Tracologie. București.
Tibiscum	- Tibiscum. Studii și Comunicări de Etnografie și Istorie. Muzeul Regimentului Grăniceresc din Caransebeș. Caransebeș.
Tisicum	- Tisicum. A Jasz-Nagykun-Szolnok megyei muzeumok evkonye. Szolnok.
TR	- Transylvanian Review. Centrul de Studii Transilvane. Cluj-Napoca.
Trans.AmPhilos.Soc.	- Transactions of the American Philosophical Society. Philadelphia.

Transilvania	- Transilvania. Foaia Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român. Brașov.
Tribuna	- Tribuna. Arad (1911-1912).
Történelmi Szemle	- Történelmi Szemle. Magyar Tudományos Akadémia. Történettudományi intézet. Budapest.
TT	- Történelmi Tár. Magyar Történelmi Társulat. Budapest.
Tyragetia	- Tyragetia. Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei. Chișinău.
Țara Bârsei	- Țara Bârsei. Muzeul „Casa Mureșenilor” Brașov. Brașov.
Ungarische Jahrbücher	- Ungarische Jahrbücher. Berlin.
Unirea poporului	- Unirea poporului. Blaj (1919-1948).
UPA	- Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie. Berlin.
VAH	- Varia Archaeologica Hungarica. Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Intézete. Budapest.
Vjesnik	- Vjesnik Arheološkog Muzeja u Zagrebu. Zagreb.
VKT	- Várak. Kastélyok, Templomok. Történelmi és örökségturisztikai online magazin.
WorldArch	- World Archaeology. London.
WPZ	- Wiener Prähistorische Zeitschrift. Selbstverlag der Wiener Prähistorischen Gesellschaft. Wien.
Zalai Múzeum	- Zalai Múzeum. Zalaegerszeg.
Zborník SNM	- Zborník Slovenského Národného Múzea. Bratislava.
ZfA	- Zeitschrift für Archäologie. Berlin.
ZfSL	- Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde. Gundelsheim.
Ziridava	- Ziridava. Studia Archaeologica. Muzeul Județean. Arad.